

Het kasteel Nyvelt

door

Dr D.W. Gravendeel en O.J. Wittewaall

Het ligt in de bedoeling leden en belangstellenden dit voorjaar, in het kader van de activiteiten in ons jubileumjaar, de gelegenheid te bieden een bezoek te brengen aan de ruïne van de ridderhofstad Nyvelt. Misschien weten velen van u niet eens waar ze die zouden moeten zoeken. Sterker nog, het is lang niet alle inwoners van Vleuten-De Meern bekend dat er ooit ten zuiden van de Leidse Rijn, in de polder Veldhuizen, een machtig kasteel stond.

Iedereen weet in De Meern de wijk Nyevelt te vinden, maar lang voor dat daar gebouwd werd kreeg de Mabeliastraat haar naam. En Mabelia, moet u weten, was de vrouw van Steven van Zuylen, de, voorzover wij kunnen nagaan, eerste bezitter van het kasteel Nyvelt. En dan spreken we over het jaar 1299. Alle straten rond de Veldhuizenlaan zijn trouwens genoemd naar de vroegste eigenaren van de ridderhofstad en hun echtgenoten.

Ter plaatse zijn nog muurresten te zien, zodat we van een echte ruïne kunnen spreken. De twee eilanden en de duidelijke restanten van de slotgracht maken een imposante indruk.

Toch zou u daar, zonder enige voorafgaande informatie, wat verloren staan te kijken. Mensen met een ruime fantasie kunnen zich overal van alles voorstellen en de op dit gebied minder bedeedden zeggen misschien na vijf minuten al dat ze 't wel hebben gezien. Dit artikel is bedoeld om naar beide zijden teleurstelling te voorkomen.

In ons Kabinet, Zandweg 147b in De Meern, waar de excursie zal starten, is een expositie betreffende het kasteel ingericht. Daar, en trouwens ook op de ruïne, zal gelegenheid zijn voor uitvoerige tekst en uitleg.

Oorsprong

Het goed Nyvelt was leenroerig aan het Sticht, d.w.z. dat de bisschop van Utrecht het in leen uitgaf. Het wapen was een zilveren schild met drie rode zuilen. In de leenprotocollen is steeds sprake van *dat huys te Nyvelt met vier hoeve lands also se geleegeen zijn met allen haaren toebehooren*.

Het is opmerkelijk dat die „vier hoeve lands" tot in de recente tijd (de tijd van het kadaster) intact zijn gebleven. Een hoeve is 16 morgen. Vier hoeven zijn dus 64 morgen en die komen vrijwel overeen met de 55 bunders 9 roeden 10 ellen, die de legger van het kadaster in 1832 vermeldt ten name van Johanna Geertruida Maria van Reede, de toenmalige eigenares.

In de „Hedendaagse Historie of Tegenwoordige Staat van Alle Volken" (1772) is een merkwaardig verhaal te lezen:

Men vindt in deeze Heerlykheid (Veldhuizen, Byleveld, Rosweide, Reierskop en Lichtenberg), een weinig bezuiden den Ryn en een kwartier uurs ten westen van 't Dorp Meeren, de Ridder-Hoffstad het Huis te Nyveld, in voorgaande tyden Velde geheeten en al voor het jaar 1200 door een Heer uit het geslachte van Velde gestigt en bezeten. 't Was toen reeds een adelyk Huis en behoorde onder de opene sloten van 't Stigt.

Doch in den jaare 1356 werdt het door Jan van Egmond, Veldmaarschalk van Willem van Beieren, Graave van Holland, den Eigenaar Steven van Nieuwenvelde ontweldigd en verwoest. Die van 't geslacht van Zuilen herimmerden het vervolgens en, tot een teken van de gedaane vernieuwinge, wilden zy het Nyveld genoemd hebben om daar door te kennen te geeven dat het oude Velde ver-

nieuwd was. Naar dit Huis lieten ook de Nazaaten van het gemelde geslacht zig Zuilen van Nyveld noemen.

Aan dit Huis, welk thans zeer vervallen is, ziet men nog eenige blyken van zyn voorig aanzien.

De zekerheid waarmee hier over personen en gebeurtenissen van vóór 1200 werd geschreven doet ons wat vreemd aan. Er zijn uit die tijd niet zo veel bronnen bewaard gebleven en we weten er eigenlijk maar verschrikkelijk weinig van. Het doet een beetje aan een neiging tot „mythologisering" denken, een kwaal waar de „oude schrijvers" wel vaker last van hadden.

Het verhaal is ook met zichzelf in tegenspraak. In 1356 werd het kasteel *den Eigenaar Steven van Nieuwenvelde ontweldigd*. Hij droeg de naam „Nyvelt" toen dus al.

Wij weten dat zijn grootvader Steven van Zuylen al in 1299 „Heer van Nyvelt" was. Deze *Steven van Zulen, Ridder* werd in 1311 door de deken van St Jan beleend met 26 morgen bouwland *juxta castrum de Nyenveld prope civitatem Trajectensem in jurisdictione honesti vire Jacobi de Lichtenberg, Militis* (naast het kasteel van Nyvelt in de nabijheid van de stad Utrecht in het gerecht van de geachte Jacobus van Lichtenberg, Ridder). Dat gerecht van Jacobus van Lichtenberg werd al in 1313 Veldhusen genoemd. Het bestond uit Veldhuizen, Bijleveld, Rosweijde en Reijerscop-Lichtenberg. Binnen dat gebied had onze Steven zijn eigen gerecht, behorende bij zijn kasteel (de eerder genoemde „vier hoeve lands"). Met het geheel was hij door de bisschop beleend. Wij weten echter niet wanneer. In 1333 werd zijn gebied genoemd: *jurisdictio Domini Stephani de Nyenvelt* (gerecht van Heer Steven van Nyvelt).

Voor ons is deze Steven van Zuylen van Nyvelt de eerst bekende bezitter. De archieven geven geen namen van eerdere eigenaren prijs.

Gedeelte van de kadastrale minuut van 1832, Gemeente Veldhuizen Sectie A. Het noorden is boven.
 Boven de Leidse Rijn. Het „kneepje” op eenderde van links is de Loobrug. De zwarte blokjes zijn van rechts naar links: het Oude Klooster, de boerderij Rijksstraatweg 127, de boerderij Rijksstraatweg 130 (waarbij de eilandjes van Nyvelt) en de boerderij Rijksstraatweg 139.
 De dikke zwarte lijn is de O NAP lijn. Daarboven loopt (liep vóór het afvletten) de maaiveldhoogte op tot meer dan 1 meter + NAP, daaronder daalt zij tot onder 1 meter - NAP.
 Het gerasterde blok is het land (de „vier hoeven”) dat bij het leengoed Nyvelt hoorde.

Naam

Aannemende dat de naam niet is afgeleid van het legendarische geslacht Velde of Ten Velde, in welke richting zouden we dan moeten zoeken?

Gesteld dat het letterlijk een „veld-naam” is, dan ligt de oplossing voor de hand.

Een „veld” is in het bijzonder „het land als plaats van de akkerbouw”. Wij kennen daarvan binnen onze gemeente andere voorbeelden: het Wilderveld in Vleuten (begrensd door Dorpsstraat-Parkweg-Eikslaan-Thematerweg-Schoolstraat), de polder Haarveld in Haarzuilens en de polder Bijleveld (nu voor een groot deel in Harmelen). Het lijkt misschien vreemd in deze opsomming ook een paar polders aan te treffen. Zij liggen nu soms ver onder NAP en wij kennen ze slechts als grazige weiden. Dat laatste geldt trouwens ook voor het Wilderveld dat altijd ver boven NAP heeft gelegen.

We moeten echter goed beseffen dat de grootscheepse ontginningen van het Utrechts-Hollandse veengebied (zo ongeveer tussen de jaren 1050 en 1250) niet in de laatste plaats ten doel hadden het landbouwareaal te vergroten. Iedere keer als er een nieuwe ontginning (polder) haar beslag had gekregen was er weer een „nieuw veld” gereed. Het pas ontgonnen land lag toen ook veel hoger. Daarna trad het inklinkingsproces op en ontstonden de ons zo bekende „kommen”.

Die landbouw heeft lang stand gehouden, ook al was de grondbewerking op de komgrond vanwege de zware komklei lang geen pretje. Daalde door de inklinking de bodem te sterk, dan zat er niets anders op dan het land tot weiland te maken. Overigens waren de crises van het einde van de vorige en het begin van deze eeuw de doodsteek voor deze landbouw.

Het is heel goed mogelijk dat het oostelijke deel van de polder Bijleveld, van het westelijke deel gescheiden door de Hellevliet of Helsloot, in een vroeg stadium na de ontginning werd aangeduid met de „vluchtige” naam „nieuw veld”, zoals dat vermoedelijk wel vaker gebeurde.

Dat oostelijke deel had echter nog iets bijzonders. In de noord-oostelijke hoek ervan (tussen wat wij nu kennen als de Rijksstraatweg en de Meerndijk) lag een deel van de Heldammer stroomrug, hoge grond waarop redelijk veilige bewoning ook vóór de ontginning mogelijk was. Op het kadastrale minuutplan van 1832 zien wij, min of meer op de rand van het „plateau”, een serie bebouwingen aangegeven. Van oost naar west zijn dat achtereenvolgens het omgrachte Oude Klooster, een boerderij (tegenwoordig Rijksstraatweg 127), de omgrachte eilandjes van het verdwenen kasteel Nyvelt met de daarbij behorende boerderij en tenslotte nog een boerderij (tegenwoordig Rijksstraatweg 139).

We moeten dat begrip „plateau” overigens met enige re-

serve hanteren. Vóór de ontginning was er niet zoveel hoogteverschil tussen stroomrug en veengrond.

Het heeft er alle schijn van dat al deze bebouwingen zeer oud zijn, wie weet zelfs in oorsprong wel dateren van vóór de ontginning. Het moeten dan altijd al „huizen in 't veld" of „huizen ten velde" zijn geweest. De naam Veldhuizen voor de ambachtsheerlijkheid en latere gemeente vindt zo ook zijn logische verklaring.

De ligging, zo dicht tegen de zuidelijke rand van de stroomrug, maakt het aannemelijk dat de zuidkant ook oorspronkelijk de „natte" kant van de bebouwingen moet zijn geweest. Men bouwde immers bij voorkeur aan water. Op de kaart en in het terrein is ten zuiden van Nyvelt nog een restant van een watertje te zien.

Kasteelbouw

Het woord „kasteel" (Latijn: castellum, verkleinwoord van castrum = legerplaats) betekende oorspronkelijk „versterkte plaats, fort, slot". In het moderne spraakgebruik dient de term „kasteel" als de algemene benaming voor hoofdzakelijk middeleeuwse, verdedigbare bouwwerken van overigens zeer uiteenlopende aard en zelfs voor jongere gebouwen, die in hun vorm daarbij aansluiten.

De kasteelbouw heeft een hele ontwikkeling doorgemaakt. Bij de beoordeling van een slot moet men, behalve de tijd waarin het werd opgetrokken, ook in het oog houden de financiële positie van de burchtheer. Het graven van een gracht kostte hier te lande minder dan het opmetselen van muren uit gebakken steen, die meestal moest worden aangevoerd. Daarom is het begrijpelijk dat de kastelen zoveel verscheidenheid tonen.

Omstreeks 900 leidde de drang van de geïsoleerd wonende grootgrondbezitter naar grotere beveiliging van huis en hof tot het ontstaan van het „feodale" kasteel, bestaande uit hoofdgebouw en voorburch. Voor de vormgeving van het hoofdgebouw greep men daarbij terug op de Romeinse „burgus", de - gewoonlijk - door gracht en palissadering beschermde toren. Deze torens waren in de mid-

deleeuwen ook in gebruik ten behoeve van de grensbewaking. Zij boden een kleine militaire eenheid een verdedigbaar onderkomen.

In het algemeen bouwde men deze kleine steunpunten bij voorkeur op een heuvel. Wellicht heeft dit principe geleid tot het ontstaan van het zogenaamde „château à motte" (kasteel op een heuvel), de veelal houten toren op een kunstmatige heuvel. Er werden in diezelfde tijd echter ook fortificaties gebouwd waarvan de voornaamste defensie bestond uit grachten of uit de ligging in een moerassig gebied.

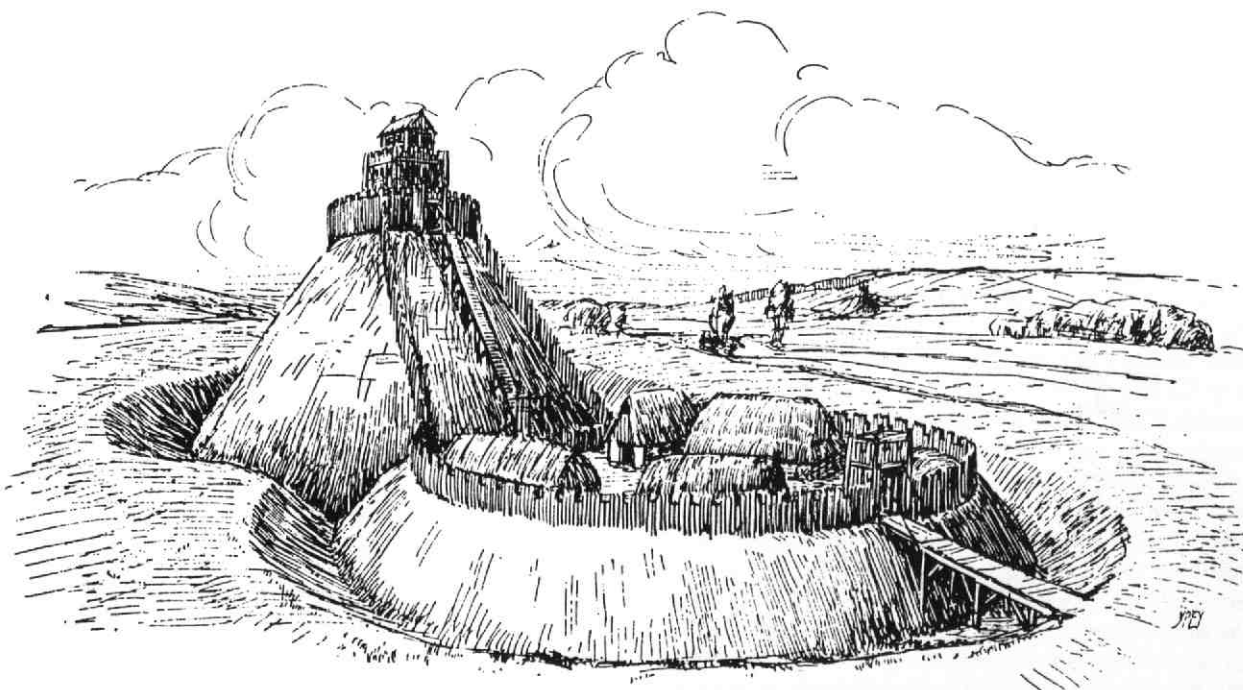
Om de toren op de heuvel te beschermen en daarmee tevens een eerste verdedigingslinie te scheppen, werd aanvankelijk een palissadering langs de heuvelrand aangebracht. Bij het optrekken van een stenen toren werd allengs ook de palissadering door een stenen ringmuur vervangen. We zijn dan al in het stadium van de ons bekende „donjon" (Frans van middeleeuws Latijn „domnio" = heerschappij), de zware toren, kern uitmakend van de meeste middeleeuwse burchten. Een volgende fase in de ontwikkeling geeft de verschuiving van de toren te zien. Op den duur werden de toren en/of de woongebouwen tegen de binnenzijde van de ringmuur opgetrokken.

Het is duidelijk dat het château à motte min of meer de functie van vluchtburcht en laatste toevluchtsoord bleef behouden. In rustige tijden schijnt de kasteelheer doorgaans op de voorburcht te hebben verbleven.

Reeds ca 1200 begon de vierkante toren met de ronde te concurreren. In de Nederlanden deed het rechthoekige kasteel zijn intrede in de tweede helft van de 13de eeuw.

We kunnen de „middeleeuwen" globaal omschrijven als de periode tussen de jaren 500 en 1500. Als we 't hebben over een „middeleeuws kasteel", denken we in eerste instantie aan een zwaar stenen bouwwerk met dikke muren, torens, transen en een gracht. Hierboven werd reeds aangeduid dat er een hele ontwikkeling nodig is geweest voor het zover was.

In het begin bouwde men zijn versterkingen van dezelf-

Ideaalreconstructie van een motte met aangrenzende, eveneens omgrachte, lagere voorhof. Naar Klok.

de materialen als waarvan ook de gewone burger zijn woning optrok, d.w.z. van hout. De uitvoering was natuurlijk zwaarder en het geheel werd uitgebreid met een palissadering en een gracht, maar steen kwam er niet aan te pas. Dat laatste was alleen mogelijk als er natuursteen uit het buitenland kon worden ingevoerd, zoals de Romeinen dat al deden met de tufsteen ten behoeve van de bouw van hun castella.

De Romeinen verstonden wel de kunst van het bouwen in baksteen en de vervaardiging van het basismateriaal, maar die kunst ging, met hun vertrek omstreeks het jaar 250, voor de bevolking in onze streken verloren. Eerst met de komst van de predikers voor het christelijk geloof, die wat duurzamer gebouwde godshuizen wilden optrekken, is de toepassing van steen weer in gebruik gekomen. In eerste instantie betrof dat weer van elders aangevoerde natuursteen, zoals tufsteen uit de Eifel. Toen de kloosterorden zich in de 12de eeuw in de Lage Landen met ontginningswerk gingen bezighouden, ontplooiden zij daarbij ook bouwactiviteiten. Voor de bouw van hun kloosters gingen zij gebakken steen toepassen. Dat gebruik van baksteen, dat al in 1140 in Denemarken bekend was, kwam via Noord Duitsland naar onze noordelijke provincies.

We kunnen derhalve wel aannemen dat er ook in de kasteelbouw hier te lande niet vóór ca 1150 van het gebruik van baksteen sprake kan zijn geweest. Dat klopt ook wel aardig als we van bisschop Godfried van Rhenen (1156 - 1178) lezen: *Ook versterkte hij de grenzen van dit gewest aanmerkelijk door het bouwen of vernieuwen van vier kasteelen: ter Horst (omstreeks 1158), Woerden (omstreeks 1160), Montfoort (omstreeks 1170) en Vollenhove of het Oldehuis (omstreeks 1178)*. Hun voorgangers waren vermoedelijk van primitiever aard, terwijl dat zeker het geval is geweest met het door bisschop Willem I (1054 - 1075) ca 1060 opgeworpen slot aan de mond van de Hollandse IJssel en het op de overgang van de 11de en 12de eeuw aangelegde kasteel Schulenburg aan de Regge bij Almelo.

Bij het optrekken van de eerste gebouwen is een vrij forse steenmaat gebruikt. Deze baksteen, die vanwege zijn omvang en zijn toepassing, als „kloostermop” wordt aangeduid, had in het begin een strekkenmaat van rond de 30 cm. In het noorden bleef een formaat van 32-30 x 16-14 x 9-8 cm normaal tot in de 16de eeuw, terwijl men bijvoorbeeld ook in de Gelderse IJsselstreek tot in diezelfde tijd vasthield aan de voorgeschreven voetmaat. Na 1325 begon vanuit het zuiden een verkleining van het formaat op te

treden.

Wij weten eigenlijk niet goed hoe die ontwikkeling hier is gegaan. Zoveel is echter zeker, dat het vinden van een „kloostermop” niet bewijst dat ter plaatse in de 12de eeuw in baksteen werd gebouwd.

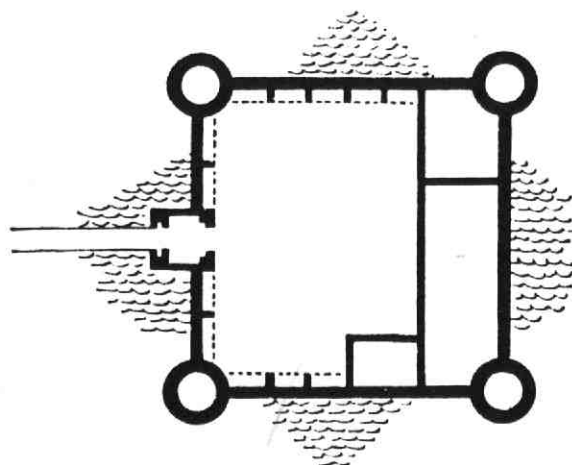
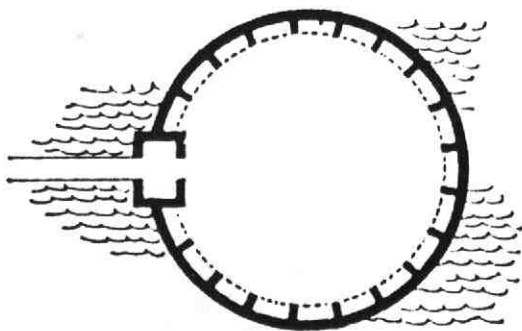
Omdat baksteen in die eerste tijd duur was deed men bovendien ook toen al aan „recycling”. Moest er een nieuw gebouw worden opgetrokken en kon een oude opstal het veld ruimen, dan werden de afkomende bakstenen zorgvuldig schoongebikt en opnieuw gebruikt. Ook dit verschijnsel kan de onderzoeker parten spelen bij zijn datering van een gebouw.

Aanvankelijk werd de steen gebakken in de naaste omgeving van het te stichten bouwwerk. Daartoe werden dan veldovens gebouwd. Dat gebeurde bijvoorbeeld nog bij de herbouw van het kasteel De Haar, aan het eind van de 19de eeuw. Er moest dan natuurlijk wel geschikte klei in de buurt voorhanden zijn.

De functie van kasteel Nyvelt

De vraag naar de functie van het kasteel dringt zich aan ons op als we de restanten ervan in hun huidige locatie beschouwen. Wat kan toch iemand hebben bezielde om daar „midden in de polder” zo'n kloek bouwwerk neer te poten? Om te beginnen zijn er twee mogelijkheden.

De eerste mogelijkheid is dat een voorganger van de ons reeds bekende Steven van Zuylen van de bisschop een stuk „wildernis” ter ontginning verkreeg, met het recht (en misschien wel de opdracht?) daar tevens een „versterking” te bouwen. Die laatste vergunning was noodzakelijk want het recht om fortificaties aan te leggen was voorbehouden aan de vorst. Het behoorde tot de zogenaamde „regalia”, de landsheerlijke rechten. Een en ander houdt wel in dat de gehele uitgifte in de vorm van een „leen” moet zijn geschied, want de landsheer kon natuurlijk niet dulden dat een van hem onafhankelijk persoon in zijn gebied een kasteel bezat. In deze visie heeft de versterking van meet af aan een militair karakter. Dat klopt ook wel met de mededeling dat zij *behoorde onder de opene sloten van 't Stigt*, wat betekent dat de bisschop er ingeval van oorlog een bezetting in mocht leggen. In dit verband zij vermeld dat aangenomen mag worden dat de bisschop in de ontginningen, welke werden aangevat in de late 11de en vroege 12de eeuw, alle rechten aan zich hield.

Links ronde waterburcht, 13de eeuw. Rechts vierkante waterburcht, 14de eeuw. Naar Renaud.

De tweede mogelijkheid is dat de man die de vergunning tot ontginning kreeg deze taak tot een goed einde bracht en vervolgens een „versterkt huis" bouwde voor zichzelf en als toevluchtsoord voor zijn ondergeschikten. Hij, of één van zijn opvolgers, kan dan het geheel hebben „opgedragen" aan de landsheer en het vervolgens „in leen" hebben terugontvangen.

Hoe 't ook zij, of nu de bisschop de instigator was tot de bouw van een militaire versterking of dat in eerste instantie de landheer behoefte had aan bescherming van havelen en goed, er waren redenen genoeg die het optrekken van iets dergelijks rechtvaardigden. Weliswaar hadden de Noormannen sinds ca 900 niets meer van zich laten horen maar het bewind van de Utrechtse bisschoppen was eigenlijk vanaf het begin gekenmerkt door onrust in het land en daar waar militaire onrust is komt andere onrust vanzelf. De bisschoppen waren niet de enige schuldigen. Men had in die tijd „lange tenen" en een veldtocht was snel op gang. In 1144 sloeg de Hollandse graaf Dirk VI het beleg voor Utrecht en in 1202 werd dat door graaf Dirk VII herhaald, nadat hij het Gein geplunderd en de kerk van Woerden verbrand had. In 1268 was het Gijsbrecht IV, Heer van Amstel, die de Stichtse burgers opzette tegen adel en geestelijkheid. En dit zijn dan nog maar een paar voorbeelden.

Militair-strategisch lag Nyvelt wel gunstig. Zeker vóór de ontginningen was het land slechts begaanbaar over de stroomruggen. Als de versterking toen al bestond, was zij in het zuiden gedekt door het moeras en kon zij naar het noorden de gehele Heldammer stroomrug beheersen. Dit is echter maar een losse gedachte, want er is in feite geen enkel bewijs voor een zo hoge ouderdom van het kasteel.

Daarbij komt nog dat talloze kastelen militair gezien in 't geheel geen strategische posities innamen. Zij hadden veelal slechts de status van „ridderhofstad", d.w.z. „woning met erf van een riddermatige". Iemand die tot ridder geslagen kon worden, was riddermatig. Hij behoorde tot de erfelijke adelstand. Die stand bestond in het Sticht voor het overgrote deel uit dienstadel, ontstaan uit de afstammelingen van bestuursambtenaren, officieren en leden van de hofhouding van de landsheer (de zogenaamde ministerialen). Vertegenwoordigers van de adel konden deelhebben aan het landsbestuur mits zij „met een erkende ridderhofstad waren beschreven in de Utrechtse ridderschap". Zij konden tevens rekenen op enkele privileges, zoals vrijdom van zekere belastingen ten bate van het adellijk huis en zijn bijgebouwen.

Het boven reeds aangeduide leenstelsel vindt zijn oorsprong in het feit dat een vorst zijn getrouwen voor hun diensten slechts kon belonen door hen de zeggenschap over goederen te geven. Voor een andere vorm van beloning ontbraken meestal de geldmiddelen. Die zeggenschap hield oorspronkelijk ook geen feitelijke eigendom in. Men kreeg het goed slechts „in leen". Daartegenover stonden de beloften van trouw door de leenman en de toezegging van bescherming door de leenheer. Als men op die bescherming veel prijs stelde, kon men ook „vrij, eigen (allodiaal) goed" aan de vorst „opdragen" om het vervolgens van hem „in leen" terug te ontvangen.

Er moeten dus veel lenen zijn uitgegeven, waarvan de bijbehorende riddermatige huizen, ridderhofsteden of kastelen allerminst strategisch waren gelegen met het oog op een „buitenlandse" vijand. Het zou aardig zijn de Utrechtse kastelen eens aan de hand van dit criterium te inventariseren.

Overigens waren wel alle huizen met erven van riddermatigen van oorsprong „versterkt" of althans door een gracht omgeven.

De stichting van Nyvelt

Eerder opperden wij de mogelijkheid dat er reeds vóór de ontginning van de polder Veldhuizen in het noordwesten ervan sprake was van bewoning. Nu kunnen we in het algemeen het tijdvak van de grote veenontginningen wel plaatsen tussen de jaren 1050 en 1250, maar het is veel moeilijker zo niet onmogelijk de „geboortedatum" van een bepaalde polder te vinden.

Storm van Leeuwen neemt aan *dat ten tijde van het accord tussen de graaf (van Holland) en de bisschop (van Utrecht) van 1226 ter plaatse van de huidige Meerndijk reeds een waterscheiding bestond, dan wel werd aangebracht. Zo'n waterscheiding kon samenvallen met enige poldergrenzen. De eigenlijke Meerndijk is echter, denk ik, niet vóór 1226 aangelegd, omdat deze geen op zichzelf staand werk behoeft te zijn geweest. Veeleer zal hij een onderdeel hebben gevormd van een reeks maatregelen van waterstaatkundige aard, die bedoeld waren om de afvoer van Stichts water door de Oude Rijn naar Rijnland te beperken. Deze werken vloeiden weer voort uit de overeenkomst van 1226.*

Bij de aanleg van de Meerndijk werden niet alleen de polders doorgesneden, ook de daarbinnen gelegen kavels landbouwgrond werden in twee delen gescheiden. Uitsluitend in het zuiden en het noorden hield men rekening met de richting van de kavels. Het grootste deel van de Meerndijk is schuin door de strookvormige verkaveling aangelegd. Dat wil dus zeggen dat de dijk is gelegd (lang?) nadat de ontginning was voltooid. Storm van Leeuwen vermoedt dat de gronden al vóór het jaar 1100 in cultuur zijn gebracht.

De archeologie helpt ons een aardig eind op streek. Tijdens de graafwerkzaamheden ten behoeve van de S 20 deed Graafstal onderzoek ter plaatse. Hij schrijft: *... kwam precies tussen de twee meest nabije boerderijen een nederzetting uit de latere middeleeuwen aan het licht, blijkens de vondsten een exacte tijdgenoot van Nyevelt, zij het niet van die allure. Het oudste aardewerk dateert op zijn laatst uit het begin van de 13de eeuw.*

Een beetje toegeven van beide kanten doet ons dan omstreeks het jaar 1150 terechtkomen.

De plaats van de vondst is opmerkelijk. Precies in de lijn van de reeds eerder gesignaleerde bebouwingen op de rand van de Heldammer stroomrug.

Om de veengebieden met succes te kunnen ontginnen was het noodzakelijk de rivieren te bedijken. Er zijn aanwijzingen dat men daarmee al omstreeks het jaar 1000 is begonnen. Rond 1150 zouden de rivieren geheel bedijkt zijn geweest. De bedijking van de Lek in 1233, op initiatief van graaf Floris IV en bisschop Otto III, is waarschijnlijk een verzwaaring geweest van een al bestaande dijk. Ook na de bedijking bleef het waterbezwaar groot en er zal zeker nog vrij geruime tijd een moeilijk te beheersen „waterbeweging" van oost naar west (van hoog naar laag) zijn blijven bestaan. Het lijkt niet onaannemelijk dat er althans vóór de ontginning van de polders Oudenrijn en Veldhuizen (Bijveld) ten zuiden van de Heldammer stroomrug op zijn minst één watertje heeft gelopen, al was 't maar een veenstroompje, maar dat moet dan toch wel door de aanleg van de gemeenschappelijke zijkade van die polders en zeker later door de Meerndijk van zijn watertoevoer zijn afgesneden.

Mocht echter zo'n stroompje dan al aantrekkelijk zijn geweest om er in de nabijheid een boerenbedrijf te vestigen, voor een kasteel van allure lag dat anders. Zo'n vesting moest haar grachten gevuld kunnen houden en bovendien moest zij liefst per schip bereikbaar zijn voor het aanvullen der voorraden.

De op de kadastrale minuut en in het terrein terug te vinden structuren zijn zeer suggestief. Men hoeft er niet de minste moeite voor te doen zich het „feodale” kasteel voor de geest te halen. Op het ronde eilandje met een middellijn van ca 35 meter het hoofdgebouw, de toren of, zo u wilt, het „château à motte” en op het vierkante eiland met een zijde van ca 45 meter de voorburcht. Zo kan heel goed de eerste aanleg eruit hebben gezien. De economische „spil” van het bedrijf, de hoeve van de ontginners, lag dan op de omgrachte voorburcht. Een dergelijk grachtenstelsel, maar dan zonder „burchteiland”, is op de minuutkaart ook te zien rond het Oude Klooster.

En waarom zo midden in het land? Wel, de stroomruggrond was reeds eerder in cultuur gebracht en men verwachtte het meeste werk in het zuiden. Bovendien had voor een agrarische onderneming een centrale ligging van de bedrijfsgebouwen ook haar voordelen.

Wij hebben een nogal omvangrijke „omtrekkende beweging” moeten maken om tenslotte toch nog maar tot een vrij magere conclusie te kunnen komen. Het meest voor de hand liggend is dat de aanleg van de eerste fase van Nyvelt samenviel met de ontginning van de polder Veldhuizen (Bijleveld). Dat zal dan ongeveer in het jaar 1150 zijn geweest.

Wij veronderstellen dat er op het ronde eilandje een houten vluchttoren werd opgetrokken, omringd door een palissadering. Het is niet meer na te gaan of dat geheel ook op een „motte” kan hebben gestaan. Zo dat het geval is geweest, dan is die heuvel nadien toch afgegraven.

Vervolgens kan de houten toren door een stenen donjon zijn vervangen en nog weer iets later de palissadering door een stenen ringmuur, waartegen aan de binnenzijde woongebouwen werden opgetrokken. Zo ontstond dan de typisch 13de eeuwse ronde „waterburcht”.

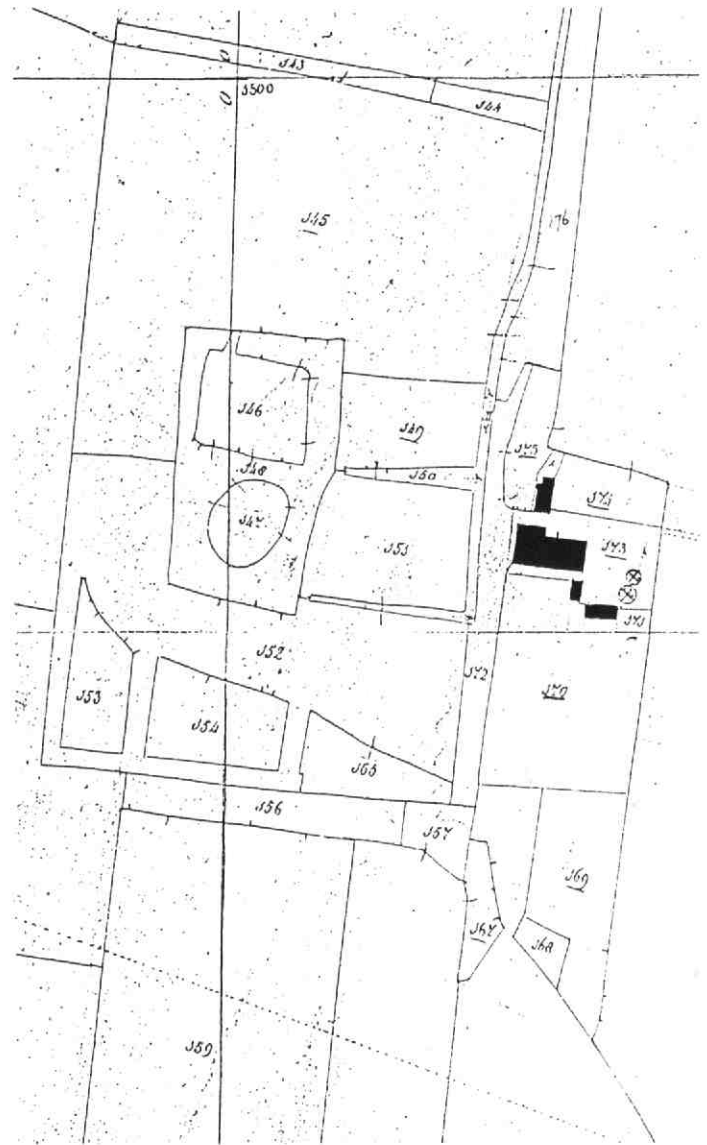
Voor deze gefaseerde steenbouw zal het niet de moeite waard zijn geweest de stenen ter plaatse te bakken, hoewel de geschikte klei daarvoor ruimschoots aanwezig was. Indien deze veronderstelling juist is, dan moet in die tijd de noordwaartse verbinding met de voorwatering van de polder (de tegenwoordige Leidse Rijn) al aanwezig zijn geweest om de aanvoer van de stenen per schuit mogelijk te maken.

Het is mogelijk dat het dit kasteel was dat in 1356 door Johan van Egmond werd ingenomen, in brand gestoken en vervolgens tot de grond toe afgebroken. Voor hetzelfde geld was het echter de zoveelste bouwfase, opgetrokken op de voormalige voorburcht. De belegering had overigens zeven weken geduurd, wat toch wel wijst op een niet onaanzienlijk bouwwerk.

Wij wijzen er uitdrukkelijk op dat al het bovenstaande louter berust op veronderstellingen. Het is niet meer dan een werkhypothese die er als het ware om smeekt getoetst te worden door archeologisch onderzoek ter plaatse. Wie weet komt daar wat van na ons bezoek aan de ruïne.

Het kasteel in welstand

Als een gebouw aldus wordt omschreven, dan wordt daar meestal mee bedoeld dat het bewoond wordt en in goede

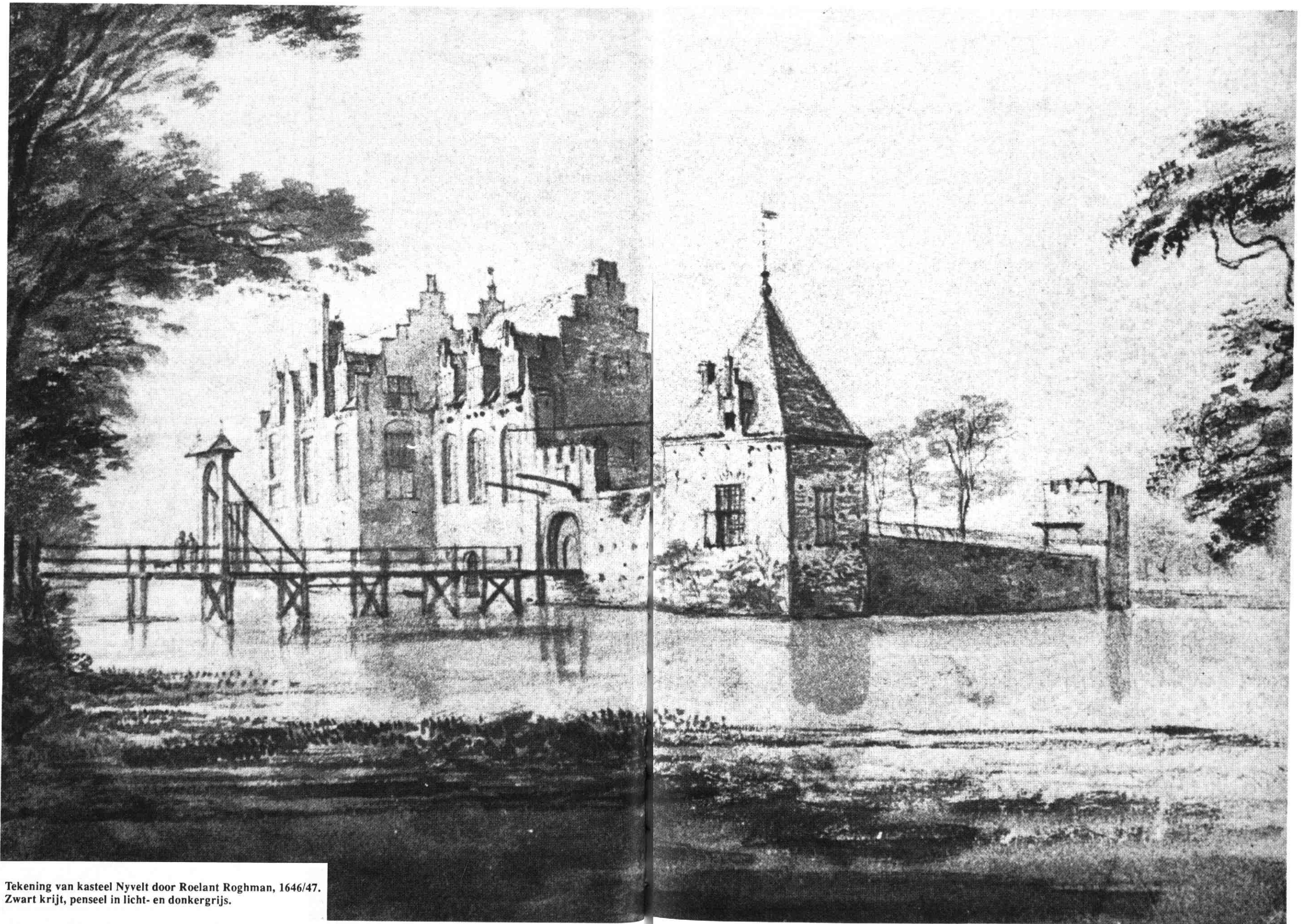

Fragment van de kadastrale minuut van Veldhuizen, Sectie A, van 1832. Het noorden is boven. De zwarte blokjes rechts zijn de boerderij met haar bijgebouwen. Het noordelijke blokje is er niet meer. Wellicht was dat ooit het koetshuis. Links de twee omgrachte kasteel-eilanden.

De kadastrale legger van 1832 geeft voor:

- nummer 143 bosch
- 144 bouwland
- 145 weiland
- 146 boomgaard (!)
- 147 bosch (!)
- 148 rietland als hooiland (!)
- 149 weiland
- 150 water
- 151 bouwland
- 152 weiland
- 153 bosch
- 154 bosch
- 155 bosch
- 176 laan

Op de ruïne op het vierkante eiland is dus een boomgaard geplant, op het ronde eiland groeit bos en de gracht is grotendeels dichtgegroeid. Onder nummer 150 is ook begrepen de sloot, die links van de laan in noordelijke richting loopt naar de Leidse Rijn.

Tekening van kasteel Nyvelt door Roelant Roghman, 1646/47.
Zwart krijt, penseel in licht- en donkergrijs.

staat van onderhoud verkeert. Om daar in dit geval iets verstandigs over te kunnen zeggen, moeten we ons gaan bezighouden met de achtereenvolgende bezitters. Dezen kunnen globaal in vier groepen worden ingedeeld, waarbij we de vierde groep eigenlijk buiten beschouwing kunnen laten omdat de vertegenwoordigers daarvan slechts een ruïne hebben bezeten.

De eerste groep wordt dan gevormd door de familie van Zuylen, aangevoerd door de ons reeds bekende Steven (I). De nummers I t/m VII waren „ridder" en zij behoorden tot de Utrechtse Ridderschap. Zij bekleedden hoge posities. Zo was Steven (III) maarschalk van 't Sticht. De nummers IV t/m VI waren maarschalk van Amersfoort en Eemland, terwijl nummer VII een der voornaamste aanvoerders van de Hoekse partij was en meedeed aan alle expedities tegen de Kabeljauwen.

Het spreekt vanzelf dat zij er alles aan deden om hun „huis" (kasteel) in goede (verdedigbare) staat te houden.

Frans van Zuylen (VIII) was wel riddermatig, maar hij overleed ongehuwd voordat hij tot ridder geslagen kon worden. Hij was tevens de laatste afstammeling in mannelijke lijn.

Jan van Rossem en zijn zoon Steven (IX en X) hadden hun belangen elders liggen. Zij behoorden tot de Nijmeegse Ridderschap. Met de laatste, Steven van Rossem, kwam het zover dat hij wegens schulden zijn goederen moest verkopen. Jan overleed in 1568 te Bommel en Steven in 1580 te Poederoyen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat zij ooit op Nyvelt woonden.

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat er onder die omstandigheden lange tijd, misschien wel een halve tot driekwart eeuw, weinig of niets aan het onderhoud van het kasteel werd gedaan.

De tweede groep wordt aangevoerd door Wilhelmina van Haeften, vrouw van Walraven van Brederode, Heer van Brederode, Vianen en Ameide. Hij behoorde tot de Utrechtse Ridderschap.

Wilhelmina kocht Nyvelt in 1579 van de aan lager wal geraakte Steven van Rossem. Helaas overleden Wilhelmina (1608) en Walraven (1614) kinderloos.

In het archief van het huis Nyvelt (nummer 31), bewaard in het Rijksarchief te Utrecht, bevindt zich een 17de eeuws handschrift, vol wetenswaardigheden betreffende riddershofsteden en andere zaken. Als Wilhelmina (van) Haeften ter sprake komt, wordt daar vermeld: *en heeft den lesten Nyeveld, dat sij hadde laten repareren en vele verbeteren, in dote gegeven met haar nichte* (in dotem: als bruidsschat). Het lijkt wel alsof hier de door ons veronderstelde periode van verwaarlozing wordt bevestigd.

De nicht, Theodora van Haeften, was in 1609, toen zij met Nyvelt beleend werd, reeds weduwe van Floris van Brederode, kolonel en gouverneur van Heusden. Hun zoon, Johan Wolphard van Brederode, behoorde tot de Ridderschap van Holland, evenals hun kleinzoon, Wolphard van Brederode. De eerste was gouverneur van 's Hertogenbosch. De laatste overleed zonder kinderen in 1679 en werd te Vianen begraven. Waarschijnlijk mocht Nyvelt dus, als onderdeel van de vele bezittingen van de familie, geen aanspraak maken op bijzondere belangstelling.

Die belangstelling was helemaal marginaal toen het bezit in buitenlandse handen kwam. Achtereenvolgens waren dat Carel Emilius Graaf von Dohna (1686), zijn zuster Amalia Gravin von Dohna, gehuwd met Simon Hendrik Graaf von der Lippe (1687) en Frederik Adolph Graaf von der Lippe (1701). De laatste was eerst getrouwd met Johan-

Bezitters van Nyvelt

(de eerste groep)

I	In 1299	Steven van Zuylen x Mabelia	
II	beleend 1347	Jacob van Zuylen x Christina Utenham	+ 1355
III	beleend 1355	Steven van Zuylen x Agnes van Heemskerk	+ 1403
IV	beleend 1403	Jacob van Zuylen x Elisabeth van Nyenrode	+ 1418
V	beleend 1419	Steven van Zuylen x Elisabeth van Oye	
VI	beleend 1457	Jacob van Zuylen x Oeda van Montfoort	+ 1473
VII	beleend 1477	Steven van Zuylen x Walrave van Broeckhuysen	+ 1506
VIII	beleend 1507	Frans van Zuylen ongetrouwd	+ 1515
IX	beleend 1516	Oeda van Zuylen (zuster van Frans) x Jan van Rossem	+ 1545
X	beleend 1547	Steven van Rossem x Josina van Zuylen van de Haer	+ 1580

De eerste groep bezitters van het kasteel Nyvelt. De naam „van Zuylen" komt er tot het laatst toe in voor. Zij bestrijken met z'n allen maar liefst drie eeuwen.

De in een straatnaam rond de Veldhuizenlaan voortlevende namen zijn vet gedrukt.

na Elisabeth Gravin van Nassau Dillenburg, daarna met Amalia Gravin van Hohen-Solms. Als we die namen lezen kunnen we begrijpen dat die mensen niets te zoeken hadden in de Veldhuizense klei.

Eigenlijk bezitten we van het kasteel in welstand slechts één afbeelding. Deze werd in 1646/47 gemaakt door Roelant Roghman, die bekend staat als een zeer betrouwbaar tekenaar. Roghman had moeilijk een gunstiger tijdstip kunnen kiezen. Het kasteel was immers krap een halve eeuw tevoren „gerepareerd en vele verbeterd" en het zou daarna in snel tempo in verval raken.

We moeten ons echter, bij het bekijken van Roghman's tekening, goed realiseren dat het hier gaat om een „eindfase", tot stand gekomen na misschien wel zeer ingrijpende verbouwingen. Op veel kasteeltekeningen zijn onderdelen van de oude middeleeuwse versterking goed te herken-

nen. Dat is hier in veel mindere mate het geval. Natuurlijk, er is een gracht en er is een ophaalbrug, maar erg verdedigbaar tegen een beetje serieuze aanval ziet het er toch niet uit. De oude „donjon" zal wel schuilgaan in het gebouw links van de poort, maar daarvan is niets te zien.

Het meest opvallend zijn de hoge vensters in het hoofdgebouw. Zij hebben alle een kruiskooslijn. Dat is een kozijn dat door een middenstijl en een tussendorpel in vieren is gedeeld. Wij meten een breedte van ca 1,20 meter en een hoogte van ca 3 meter. De onderste vakken hebben luiken, die op de tekening van Roghman hier en daar lijken te ontbreken. De ruitjes zijn gevat in roeden. Oorspronkelijk hadden kruiskooslijnen in de onderste vakken geen glasvensters. Bij slecht weer werden de luiken gesloten en de, in het begin kleine, bovenvakken zorgden voor de lichtval. Rond 1600 begon men in de onderste vakken ook glasvensters te plaatsen. Op de tekening zijn die goed te zien in de hoektoren, waar een luik openstaat. De zeer hoge bovenvakken, de in de ondervakken achter de luiken aanwezige glasvensters en de in roeden gevatte ruiten lijken een datering toe te laten in de periode dat Wilhelmina van Haef-ten aan haar opknopbeurt bezig was. De vensters waren voor die tijd waarschijnlijk hoogstmodern.

De vrij talrijke dakkapellen, die toch niet erg breed geweest kunnen zijn, voorzien van trapgeveltjes met een topilaster, passen goed in de periode van de Hollandse renaissance, toen men ze graag gebruikte ter verlevendiging van de dakvlakken.

In tegenstelling tot de kanteelloze muur tussen de hoektorens, doen eigenlijk alleen de raamloze onderverdieping van de hoofdgebouwen en de wat grimmige afwerking van de poortbovenbouw ons nog denken aan vroeger tijd.

De lange, smalle, houten brug was waarschijnlijk alleen te gebruiken door voetgangers en een enkele ruiter. Rijtuigen moesten worden gestald in het koetshuis bij de boerderij. Links van de poort bevindt zich in de onderbouw een toegang tot de dienstruimten. Hier konden per schuit aangevoerde goederen in ontvangst genomen worden.

De late 15de eeuw bracht de splitsing van de functies van het kasteel als woon- en wijkplaats. De ontwikkeling leidde enerzijds naar het „landhuis", anderzijds naar het „fort", bestaande uit aardwerken en onderkomens. Vanzelfsprekend voltrok die ontwikkeling zich met schokken, met teruggrijpen en vooruitlopen. De eerste golf in Nederland ontstond tijdens de eerste helft van de 17de eeuw (Vechtstreek).

Het lijkt verantwoord te concluderen dat Roghman in 1646/47 een tot geriefelijk landhuis verbouwd kasteel tekende. Die verbouwing had nog niet zo lang geleden plaatsgevonden en alles was nog in goede staat.

Wij weten niet in hoeverre de Fransen een actief aandeel hebben gehad in het snelle verval ná die tijd. Tijdens hun zeventien maanden durende bezetting in de jaren 1672/73 werd het platteland systematisch afgestroopt en het is meer dan waarschijnlijk dat zij - en andere vandalen in hun kielzog - ook Nyvelt meer dan eens bezochten.

Het kasteel in verval

De derde groep bezitters wordt gevormd door vader en twee zoons de Milan Visconti. Daniël de Milan Visconti, Baron van het Heilige Roomse Rijk, werd op 8 juli 1652 te Utrecht geboren en zo zijn we dan weer dicht bij huis. Hij was kanunnik van St Marie en president van Gecommitteerde Raden van Utrecht. Als kind van zijn tijd tuk op ti-

tels mocht hij zich tenslotte noemen: Heer van Nyvelt, Veldhuysen, Roswijde, Reyerskop, Lichtenberg, Ouden Rijn en Hindersteyn.

Nyvelt kocht hij van Frederik Adolf Graaf von der Lippe en Detmold en hij werd er in 1711 mee beleend.

Op 18 december 1710 werden *door ordere van de Heer Elisa Gordon, Rentmeester van de Domijnen van Nivel, de Landerije behoorende aen de Ridder Hofstadt Nivel, alle gelegen onder den Gereghten van Velthuysen, gemeten ende gecaerteerd* door de landmeter Willem de Roij.

Op de door hem getekende kaart zien we een paar leerzame details. Het bezit was in delen verpacht. De bij de ridderhofstad behorende boerderij (op de kaart nummer 12) was met 50 morgen 168 roeden grond in gebruik bij Henderick Hermse. *De Ridder Hofstadt met sijn vijvers en knijnebergje* (nummer 1 op de kaart) was met 15 morgen 165 roeden land in gebruik bij Jan Pietersen. Het perceel nummer 5 staat te boek als *het voorpleijn*. Het maakt de indruk dat het eens imposante kasteel is opgegaan in een boerenbedrijf. De tegenwoordige dam in de noordelijke slotgracht (op de kaart niet getekend) zou best uit die tijd kunnen dateren. Wellicht heeft Jan Pietersen althans de bijgebouwen als bedrijfsruimten in gebruik gehad. Het ronde eilandje (hier vierkant getekend), waarop naar onze voorzichtige veronderstellingen het oorspronkelijke kasteel gestaan kan hebben, is gedegradeerd tot „knijnebergje".

Toen Daniël de Milan het geheel in handen kreeg moet hij aan het dromen zijn geslagen en hij probeerde iets te doen wat later aan een zekere Etienne Gustave Frédéric Baron van Zuylen van Nyevelt van de Haar wél lukte. De laatste herbouwde immers in de jaren negentig van de vorige eeuw zijn stamslot en maakte een begin met de grootscheepse terugkoop van grond, teneinde daar weer een aaneengesloten domein van te maken.

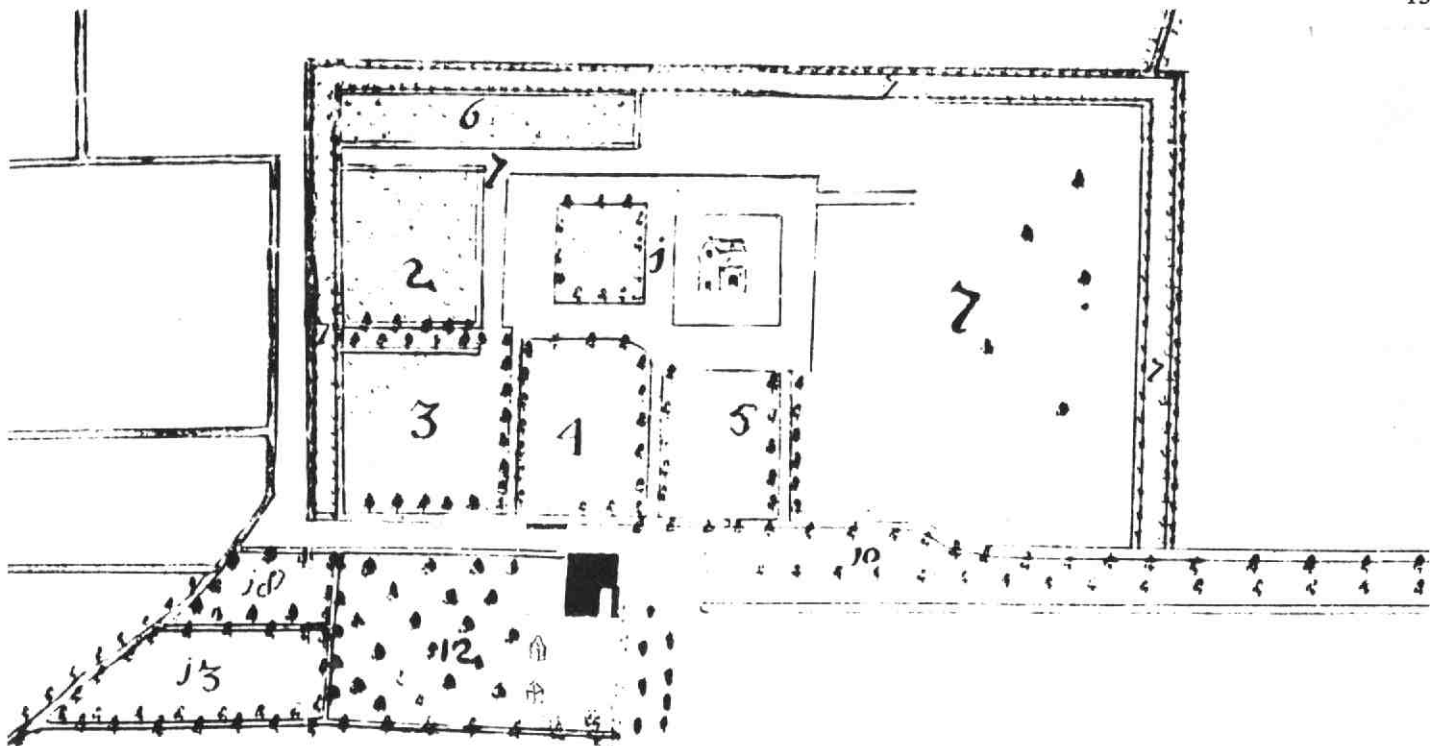
In 1714 transporteerden Maria Hermans van der Haar, weduwe van Herman Adriaens, met Hendrik Hermans en Jannigie Hermans, kinderen van Herman Adriaens, aan Daniël de Milan Visconti *de opstal van het hujs ende agterhujs, twee bergen, duijhujs, wagenhujs ende bakhujs, enz. op de hoffstede en de landerijen behorende aen de Ridderhofstad Nyvelt in dier voegen dezelve lange jaren bij de transportanten en hun voorouders gebruikt en bewoond zijn geweest*. Dat was dus de hofstede nummer 12.

Een jaar tevoren had hij de Franse architect en graveur Daniël Marot opdracht gegeven een ontwerp te maken voor de aanleg van een Franse tuin en de reconstructie van het kasteel.

Vooropgesteld zij dat er van de uitvoering van de plannen niets is terechtgekomen en wij laten dus verder althans het tuinontwerp buiten beschouwing. De op de door Marot gemaakte tekening ook voorkomende „nieuwe" kasteelplattegrond leert ons echter wel het een en ander.

Marot gaf in zijn tuintekening enkele maten in „voeten" aan. Als we aannemen dat hij wel redelijk op schaal getekend zal hebben, dan kunnen we op grond van die maten de afmetingen van het kasteel vrij exact vaststellen. Zo moet de totale lengte van de oostzijde van het bouwwerk ongeveer 124 voet hebben bedragen oftewel ca 37 meter. Die afmeting kan ook gelden voor het kasteel, zoals Roghman het zag in 1646/47, omdat Marot aan het grondplan van het oostelijke gedeelte niets veranderde. Voor de totale lengte van de noordzijde komen we op ca 35 meter.

Er stonden Marot enkele ingrijpende wijzigingen voor ogen. Zo wilde hij het eigenlijke kasteelterrein toegan-

Fragment van de kaart van Willem de Roij, getekend op 18 december 1710. Het noorden is rechts. Nummer 1 is „De Ridder Hofstadt met sijn vijvers en knijnebergje”, nummer 5 is „Het voorpleijn” en nummer 10 „De laen”. Nummer 7 is een „bogaert”, omgeven door „cingels” en sloten. De gehele, door die sloten omgeven rechthoek is, met een paar zuidelijk gelegen percelen weiland, in gebruik bij Jan Pietersen. Nummer 12 is een „Huijs, Hofstede en Bogaert”, met nog een paar flinke percelen bouw- en weiland in gebruik bij Henderick Hermse.

Rijksarchief Utrecht, Topografische Atlas, catalogusnummer Muller 2209.

kelijk maken voor paard en rijtuig. Daartoe moest een nieuwe ingang worden gecreëerd. Concentrische oprijlanen voerden naar een nieuwe, brede brug aan de noordzijde. De (tuin-)muur tussen de noord-oostelijke hoektoren en de noordwestelijke duiventoren werd afgebroken en vervangen door een monumentaal smeedijzeren hekwerk. Daardoor zou men komen op de „cour”, waar uitgespannen kon worden. Het koetshuis bevond zich ter rechterzijde, evenals de paardstal (stalling voor 14 paarden!). De laatste was voor een deel in de duiventoren gedacht. Aan de zuidwestzijde moest een orangerie komen, een onmisbare voorziening in het kader van de tuinopzet. Recht vooruit bevond zich dan de nieuwe statige entree, compleet met bordes. Vanuit de hal en de ter linkerzijde gelegen ontvangkamer kon de bezoeker zich alvast verlustigen aan de fraaie tuin.

De redenen waarom dit alles niet doorging zijn ons niet bekend. Daniël overleed in 1741 en zijn zoon Johan Servaes volgde hem op als Heer van Nyvelt. Hij was Geëli-geerde Raad van Utrecht, Gecommitteerde ter Staten Generaal, Kanunnik van St Marie, Eerste Raad in het Hof en Dijkgraaf van de Lekdijk. Hij overleed ongehuwd in 1747.

Zijn broer Gijsbert Franco, Secretaris der Staten van Utrecht, volgde hem op. Deze overleed, eveneens ongehuwd, in 1780, maar had in 1765 Nyvelt reeds verkocht aan Jan Pieter Nicolaas Baron van Reede.

Met deze laatste begint de vierde groep van bezitters, die wij hier niet verder zullen behandelen. Zij hadden namelijk nog wel landerijen in eigendom maar van het kasteel restte slechts een steeds verder in verval rakende ruïne. Hoewel er nog wel een vroeg 19de eeuwse tekening van die ruïne bestaat oordeelde de maker van de kadastrale minuut het in 1832 niet meer de moeite waard op het voormalige kasteelterrein enige bebouwing aan te geven.

Besluit

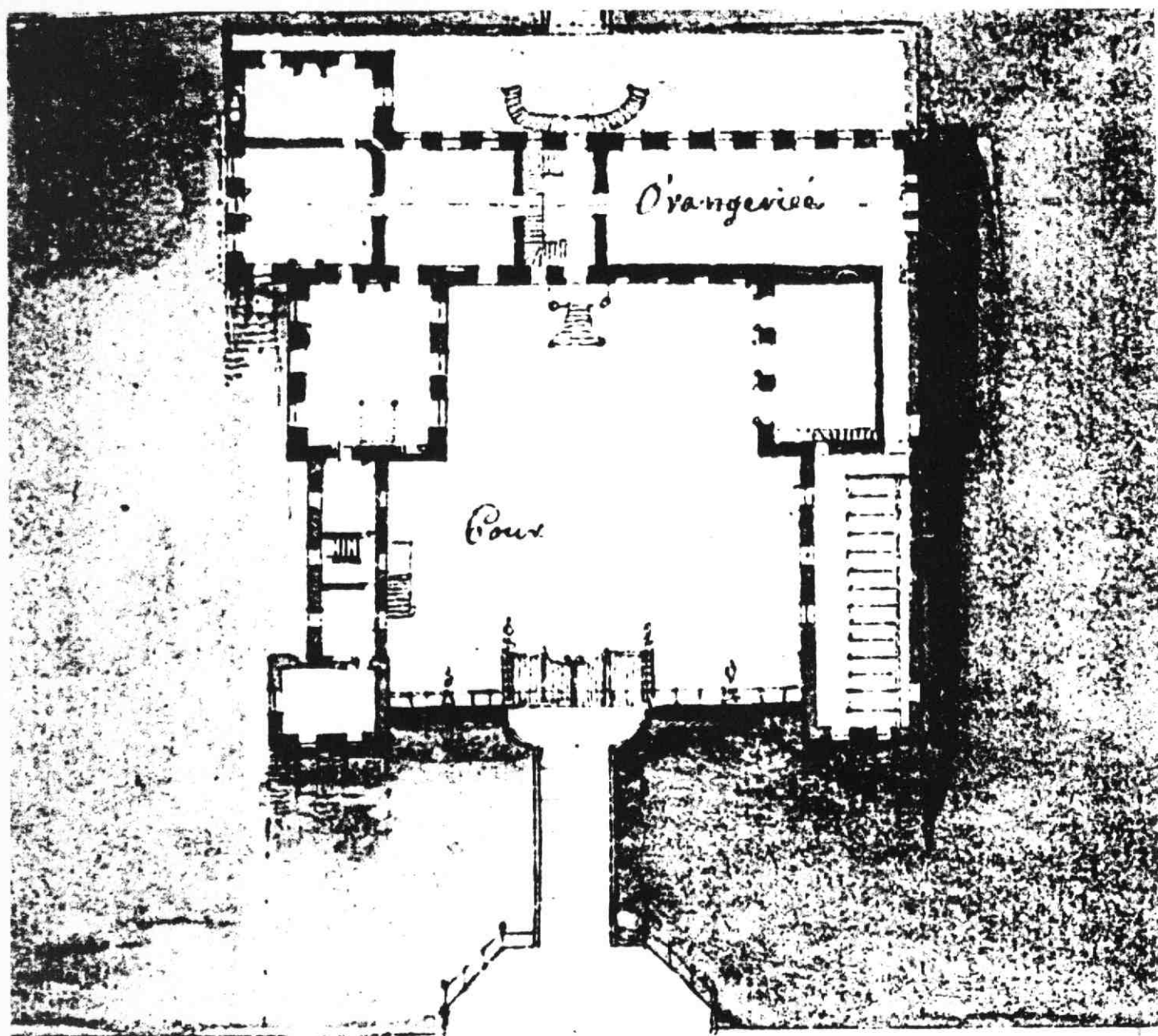
Het is eigenlijk triest te moeten erkennen dat wij, ondanks al het boven bijgeschrevene, niet of nauwelijks hebben kunnen doordringen tot de ziel van het oude middeleeuwse kasteel. De mooie plaat van Roghman toont een gemoderniseerd, verstild bouwwerk, tot een onontkoombaar verval gedoemd. Van die voortschrijdende ondergang getuigen de prenten, die Nanning in zijn bijdrage bespreekt. Voor de periode ná 1646/47 zal zeker nog het een en ander uit de archieven bijeen te sprokkelen zijn betreffende het reilen en zeilen van de bezitters van de ridderhofstad, maar dat alles zal ons niets wijzer maken inzake de tijd die eraan voorafging.

Gesteld dat wij met het jaar 1150 het moment van de stichting van het kasteel redelijk hebben benaderd, dan blijven er maar liefst vijf eeuwen over, die we slechts kunnen vullen met een enkel wapenfeit, wat vage berichten van oude schrijvers en een werkhypothese die nog heel wat onderbouwing behoeft.

Die onderbouwing zal moeten worden geleverd door archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, waarbij ook de nabijgelegen boerderij moet worden betrokken.

Het gebied heeft zich ontwikkeld tot natuurreservaat en dat is op zichzelf natuurlijk van harte toe te juichen. Aan de andere kant dreigt de regionale planologie er zich overheen te stulpen.

Wij willen dit artikel graag besluiten met alle zich verantwoordelijk voelende personen en instanties op te roepen zich reeds nú te bezinnen op de toekomst van dit unieke terrein. De „Vereniging Knotgroep Vleuten-De Meern” geeft allang het goede voorbeeld door ter plaatse het onderhoud voor haar rekening te nemen, maar de zaak verdient een breder aanpak. En laten we vooral niet vergeten dat het kasteelterrein nog altijd een eigenaar heeft. Jonkheer D.J.A.A. van Lawick van Pabst heeft ons van harte

De plattegrond van het kasteel, zoals Daniël Marot die zich in 1713 had gedacht. Het noorden is beneden. Het linker gedeelte komt overeen met de tekening van Roghman. Daar zou dus aan het grondplan niets gewijzigd worden. Aan de noordzijde de royale toegangsbrug en het smeedijzeren inrijhek. Rechts de paardstalling, het koetshuis en de orangerie. Rijksarchief Utrecht, Topografische Atlas, catalogusnummer Muller 1695.

toestemming gegeven zijn gebied te betreden en daarvoor zijn wij hem zeer erkentelijk. Het terrein heeft bovendien de status van „Archeologisch Monument”. Wij willen hiermee maar aangeven dat het „derden” niet vrijstaat op eigen gelegenheid plannen te ontwikkelen.

Recent werd een fraai, groot formaat kleurendrukwerk op ruime schaal verspreid: **Vleuten-De Meern, Groei en grenzen** (uitgave van de gemeente Vleuten-De Meern maart 1991). Op de daarin opgenomen globale plankaart (Vleuten-De Meern op weg naar 2015) is de polder Veldhuizen gevuld met een dikke rode arcering, wat wil zeggen dat de gemeenteraad daar woningbouw denkt te realiseren. Men zij maar vast gewaarschuwd!

Bronnen

Drs R.H.J. Klok, Archeologisch reisboek voor Nederland, 1977
Jhr Mr E.B.F.F. Wittert van Hoogland, Bijdragen tot de Geschiedenis der

Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden, Nijvelt, 1909
A.J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, 1846
Jhr Dr H.W.M. van der Wijck, De kasteeltekeningen van Roelant Roghman 1989
Dr A. Johanna Maris, Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen, 1956
Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van Alle Volken, 1772
Algemeen Rijksarchief Utrecht, Archief van het huis Nijveld te De Meern
Algemeen Rijksarchief Utrecht, Topografische Atlas, catalogusnummers Muller 1695 en 2209
Ontginningen en publieke organisatie in het gebied aan weerszijden van de Oude Rijn tussen Utrecht en Zwammerdam, Doctoraalwerkgroep middeleeuwse geschiedenis Universiteit Amsterdam 1977
Ir J.A. Storm van Leeuwen, Van Oude Rijn tot Leidse Rijn, 1985
Ir J.A. Storm van Leeuwen, Het raadselachtige tracé van de Meerndijk, Tijdschrift Historische Vereniging IX, nummer 2, 1989
E.P. Graafstal, Water, wonen en een weg, Tijdschrift Historische Vereniging VI, nummer 1 en 2, 1986
Kadaster, minuut en leggers
H.J.A. Berendsen, De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht, 1982
Hoogtekaart van Nederland, Topografische Dienst, 1968